

Σύγχρονα ζητήματα γάμου και οικογενείας καὶ ἡ ποιμαντικὴ τους ἀντιμετώπιση*

Ἀλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου

Ὁμοτίμου καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Εἶναι εὐτυχῆς συγκυρία πού ἡ σημερινὴ Ἡμερίδα τῆς Ἐπιτροπῆς μας ἀρχίζει τίς ἐργασίες της τὴν ἐπομένη τῆς ἐορτῆς τῶν Ἁγίων Ἀκύλα καὶ Πρίσκιλλας, πού γιὰ πολλοὺς παρουσιάζεται ὡς μία ὀρθόδοξη ἀντιπρόταση στὴ γιορτὴ τοῦ φερομένου ὡς Ἁγίου Βαλεντίνου, πού ἡ «μνήμη» του τιμᾶται σήμερα καὶ γιορτάζεται ἀπὸ τοὺς ἀπανταχοῦ τῆς Οἰκουμένης ἐρωτευμένους. Ὁ Ἅγιος Ἀκύλας καὶ ἡ Ἁγία Πρίσκιλλα σύμφωνα μὲ ἕναν χαρακτηρισμὸ συνιστᾶ «τὸ ἰδανικὸ χριστιανικὸ ζευγάρι». Νὰ ποιούς πρέπει τὰ ζευγάρια νὰ μιμοῦνται, νὰ ποιοὶ εἶναι οἱ προστάτες τους. Φαίνεται ὅτι ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Σισανίου καὶ Σιατίστης Πρόεδρος τῆς Ε.Σ.Ε. Γάμου, Οἰκογενείας, Προστασίας τοῦ Παιδιοῦ καὶ Δημογραφικοῦ Προβλήματος θέλησε νὰ σηματοδοτεῖ τὴν ἑναρξὴ τῶν Ἡμερίδων τῆς Ἐπιτροπῆς τὴν ἐπομένη ἐορτῶν Ἁγίων πού ἔχουν σχέση μὲ τὸ Γάμο καὶ τὴν Οἰκογένεια. Ἔτσι καὶ ἡ προηγηθεῖσα Ἡμερίδα στὴ Λαμία, 14 Νοεμβρίου 2016, ἦταν τὴν ἐπομένη τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ἐνὸς Ἁγίου πού τίμησε καὶ ὑπερασπίστηκε ὅσο κανεὶς ἄλλος τὸν θεσμὸ τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογενείας καὶ ἔχυσε ἄπλετο φῶς στὶς ποικίλες διαστάσεις καὶ πτυχές τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ θεσμοῦ. Αἰσθάνομαι ἰδιαίτερη τιμὴ σήμερα, πού ἐπελέγη ὡς ὀμιλητῆς γιὰ νὰ ἀπευθύνω τὸν λόγο στοὺς ἐκπροσώπους τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων Μακεδονίας, Θράκης καὶ Ἡπείρου, στὸ πλαίσιο τῆς Ἡμερίδας: **Προβληματισμοὶ γιὰ τὸν Γάμο καὶ τὴν Οἰκογένεια στὴν ἐλληνικὴ κοινωνία** μὲ θέμα: *Σύγχρονα ζητήματα γάμου καὶ οἰκογενείας καὶ ἡ ποιμαντικὴ τους ἀντιμετώπιση.*

Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα Νεαπόλεως καὶ Σταυρουπόλεως Κύριε Βαρνάβα, πού φιλοξενεῖτε τὴν Ἡμερίδα μας καὶ Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα Σισανίου καὶ Σιατίστης Κύριε Παῦλε, Πρόεδρε τῆς Ἐπιτροπῆς μας, Πανοσιολογιώτατε Α΄ Γραμματέα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, Πανοσιολογιώτατοι καὶ Αἰδεσιμολογιώτατοι Πατέρες, ἐκπρόσωποι τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων, Ἐλλογιμώτατοι Κύριοι Καθηγητές, μέλη τῆς αὐτῆς Ἐπιτροπῆς, Κυρίες καὶ Κύριοι.

---

* Εἰσήγηση στὸ πλαίσιο Ἡμερίδας μὲ θέμα: *Προβληματισμοὶ γιὰ τὸ γάμο καὶ τὴν οἰκογένεια στὴν ἐλληνικὴ κοινωνία*, τῆς Εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Γάμου, Οἰκογενείας, Προστασίας τοῦ παιδιοῦ καὶ Δημογραφικοῦ προβλήματος, πού ἔγινε στὸ Πνευματικὸ Κέντρο τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Νεαπόλεως καὶ Σταυρουπόλεως, στὶς 14 Φεβρουαρίου 2017 στὴ Θεσσαλονίκη. Εἶχε προηγηθεῖ Ἡμερίδα στὴ Λαμία στὶς 14 Νοεμβρίου 2016.

Ό γάμος και ή οικογένεια πρόβλημα;

Ξεκινώντας την εισήγησή μας, μακριά από μένα να θεωρηθεῖ, ότι ό γάμος και ή οικογένεια συνιστοῦν, αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ προβλήματα. Γι' αὐτό και ή Ημερίδα τῆς Ἐπιτροπῆς μας κάνει λόγο για προβληματισμούς για τὸ Γάμο και τὴν Οἰκογένεια στὴν ἑλληνική κοινωνία. Παρουσιάζουν ὀπωσδήποτε προβλήματα πρὸς ἐπίλυση ἀλλὰ αὐτὸ δὲν σημαίνει πὼς εἶναι προβληματικά μεγέθη. Προβλήματα πρὸς ἐπίλυση ὄχι μόνο πρὸς ἀνάλυση. Θυμᾶμαι τὴν ἐπιφώνηση κάποιου συνέδρου τελευταῖα σὲ ἓνα συνέδριο ψυχιατρικῆς νὰ ἐγκρίνει και νὰ προσαυξάνει μία δική μου πρόταση: Δὲν θέλουμε ἀναλύσεις ζητοῦμε λύσεις. Τώρα βέβαια για τὰ ζητήματα πὸν θὰ θίξουμε δὲν ὑπάρχουν πάντοτε εὐκολες λύσεις. Στὴν περίπτωσή μας υἰοθετῶ τὴν διατύπωση τοῦ Δανοῦ Θεολόγου και Φιλοσόφου Σέρεν Κίρκεγκωρ ὅτι δὲν εἶναι δύσκολος ὁ δρόμος ἀλλὰ τὸ δύσκολο εἶναι ὁ δρόμος στὴν περιοχή τοῦ Γάμου και τῆς Οἰκογένειας.

Μιλᾶμε, λοιπόν, για ζητήματα ὅπως σὲ μία ἐξέταση μαθήματος θέτουμε ζητήματα για νὰ ἀπαντηθοῦν· στὰ Μαθηματικά νὰ λυθοῦν. Σὲ ἄλλα μαθήματα νὰ τύχουν διαπραγματεύσεως ἢ διερεῦνησε. Ζήτημα εἶναι, ἐπίσης, ὅτιδὴποτε προκαλεῖ ἢ ἀποτελεῖ λόγο διένεξης, διαφοροποίησης και ἀντιπαράθεσης (βλ. Λεξικὸ Μπαμπινιώτη, σ. 710). Συνεπῶς καλοῦμαστε νὰ ἀπαριθμήσουμε και νὰ ἀντιμετωπίσουμε τέτοιου τύπου ζητήματα πὸν ἀπασχολοῦν σήμερα τὴν ἑλληνική κοινωνία σχετικά μὲ τὸ γάμο και τὴν οἰκογένεια. Σύγχρονα (σὺν-χρονα), δηλαδή, ζητήματα τὰ ὅποια, ὁμως, ταυτόχρονα μποροῦν νὰ παρουσιάζουν διαφορετικές ὄψεις και πλευρές (βλ. Λεξικὸ Μπαμπινιώτη, σ. 1677). Ἡ παραδοσιακή οἰκογένεια νὰ ὑπάρχει δίπλα σε νέες μορφές οἰκογένειας (πολιτικός - θρησκευτικός γάμος - σύμφωνο συμβίωσης). Ἡ πιστότητα τῶν συζύγων νὰ προβάλλεται ὅπως και ή ἀπιστία σὰν κάτι καλὸ και ἀναγκαῖο για τὴν βελτίωση τῶν συζυγικῶν σχέσεων (π.χ. ἀνταλλαγή συντρόφων «swinging» και προβολή της σὲ τηλεοπτική ἐκπομπή «χωρὶς ντροπὲς και ἀναστολές»). Οἱ καθιερωμένες μορφές γάμου ἀνδρὸς-γυναίκος νὰ συνυπάρχουν μὲ γάμους ἢ σύμφωνα συμβίωσης ὁμοφύλων ζευγαριῶν. Ὁ θεσμὸς τοῦ γάμου νὰ ὑποχωρεῖ και νὰ τονίζεται ὁ θεσμὸς τῆς οἰκογένειας, ὁ ὅποιος μπορεῖ νὰ περιλαμβάνει ποικιλία μορφῶν (μονογονεϊκὲς κ.λπ.). Ἐνθυμοῦμαι τὴν ἐμμονὴ διεθνῶν παραγόντων νὰ μὴν ὀνομασθεῖ τὸ 1994 ὡς Διεθνὲς ἔτος Γάμου και Οἰκογένειας ἀλλὰ μόνο Οἰκογένειας, γιατί Οἰκογένεια μπορεῖ νὰ εἶναι μία

ένότητα που αποτελείται από κάποιον με το σκύλο του (I and my dog we are a family).

Νομίζει κανείς ότι έχουν έρθει τὰ πάνω κάτω και τὰ κάτω πάνω. Σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ καινούργια ποῦ πάει ὁ γάμος; Πῶς ἀντιμετωπίζει τὸ καινούριο; Τὰ πάντα γέγονεν καινά; Ἡ ἀντιμετωπίζουμε ἓνα κενὸ νοήματος σ' αὐτὸν τὸν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου θεσμό που ξεφεύγει ἀπὸ τὰ ὅρια συμβίωσης καὶ ἐγκαταβιώνει στὸ χῶρο τοῦ Μυστηρίου (Χρ. Γιανναρᾶς «Ἡ Καθημερινή» 13/3/16).

Μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι αὐτὸς ὁ Γάμος Μυστήριο παραμένει ἓνας ἄγνωστός Χ γιὰ τοὺς περισσότερους συνανθρώπους μας καὶ θὰ πρέπει νὰ τὸν γνωστοποιήσουμε γιὰ νὰ τὸν γνωρίσουν σὰν τὸν Θεὸ ἐκεῖνον που ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀνήγγειλε στὴν ἀρχαία Ἀθήνα παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὸν βωμὸ που εἶχε ὡς ἐπιγραφή «τῷ ἀγνώστῳ θεῷ».

Ἡ Ἡμερίδα μας, λοιπόν, που ἀφορᾷ στοὺς προβληματισμοὺς γιὰ τὸν γάμο καὶ τὴν οἰκογένεια στὴν ἑλληνικὴ κοινωνία πραγματοποιεῖται σὲ μιὰ περιρρέουσα ἀτμόσφαιρα, που χρωματίζεται ἀπὸ ποικίλες ιδέες καὶ ἀντιλήψεις. Παρατηρεῖται μιὰ σχετικοποίηση ἀξιῶν, που λίγο καιρὸ πρὶν θεωροῦνταν πάγιες καὶ σταθερές. Τί θρησκευτικός, τί πολιτικός γάμος, τί σύμφωνο συμβίωσης; Τί ἑτερόφυλα, τί ὁμόφυλα ζευγάρια; Υἱοθεσία παιδιῶν ἀνεξάρτητα ἀπὸ γεννήτορες. Τί σχέση προτεραιότητων; Συζοῦμε χωρὶς γάμο, κάνουμε παιδιά καὶ μετὰ τὰ βαφτίζουμε ἢ συνδυάζουμε γάμο καὶ βαφτίσια ἢ βαφτίσια καὶ γάμο συγχρόνως. Θὰ τολμοῦσα νὰ ἐπιγράψω αὐτὴ τὴν κατάσταση πραγμάτων ὡς ἀνακολουθία ἢ ἀν-Ἀκολουθία (χωρὶς τὴν ἀντίστοιχη ἐκκλησιαστικὴ Ἀκολουθία) μιᾶς καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους μας ἐπιχειροῦν νὰ μὴ βαδίσουν τὴν...πεπατημένην.

Ἐκεῖνο, ὅμως, που μᾶς προβληματίζει πραγματικὰ ὡς πρὸς τὴ σύγχρονη οἰκογένεια εἶναι, ὅτι οἱ περισσότεροι νέοι ἀλλὰ καὶ ἐνήλικες δὲν ἔχουν μιὰ συγκεκριμένη εἰκόνα γιὰ τὸ πῶς θὰ ἤθελαν νὰ ζήσουν, νὰ διευθετήσουν τὸ γάμο τους ἢ τὸν γάμο τῶν παιδιῶν τους. Αὐτοὶ ἔζησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἐπιθυμοῦν, ὅμως, τὰ παιδιά τους νὰ ζήσουν ὅπως καὶ αὐτοί; Τὰ παιδιά που ἔζησαν στὴν οἰκογένεια τῶν γονέων τους θὰ ἤθελαν νὰ ἐπαναλάβουν τὸν τρόπο οἰκογενειακῆς ζωῆς τῶν γονέων τους; Πολλοὶ ἀπαντοῦν αὐθόρμητα ναὶ ἢ ὄχι, ἄλλοι πάλι δυσκολεύονται νὰ ἀπαντήσουν καταφατικὰ ἢ ἀρνητικὰ καὶ μένουν σκεπτικοί. Ἔτσι, εἶναι ἐκτεθειμένοι σὲ πολλὰ σχήματα που κυκλοφοροῦν γιὰ νὰ ἐπιλέξουν.

Απ' αυτό τὸ βασικὸ πρόβλημα ἐξαρτῶνται καὶ ὅλα σχεδὸν τὰ ἄλλα προβλήματα. Καὶ εἶναι πολλοὶ καὶ πολλὰ ποῦ ἐπηρεάζουν τοὺς συγχρόνους μας γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ζοῦν τὴν δική τους οἰκογενειακὴ ζωή.

Σύγχρονος τρόπος ζωῆς καὶ οἰκογένεια

Ἀναφερόμενοι σὲ σύγχρονα οἰκογενειακὰ προβλήματα ἀσφαλῶς ὑποθέτουμε ὅτι τὰ σημερινὰ προβλήματα εἶναι διαφορετικὰ ἀπὸ προβλήματα ποῦ ὑπῆρχαν ἄλλοτε, σὲ παλαιότερες ἐποχές ἢ ἀπὸ προβλήματα ποῦ θὰ ὑπάρξουν στὸ μέλλον. Ὅτι δηλαδή τὰ προβλήματα τὰ σημερινὰ ἔχουν σχέση μὲ τὴ σύγχρονη κατάσταση τῆς κοινωνίας καὶ μὲ τὰ γνωρίσματα ποῦ τὴν χαρακτηρίζουν. Θὰ ὑποθέταμε, δηλαδή, ὅτι τὰ σημερινὰ προβλήματα βρίσκονται σὲ σχέση αἰτίας-ἀποτελέσματος μὲ τὴ δομὴ τῆς σημερινῆς κοινωνίας.

Μποροῦμε νὰ ὑποστηρίξουμε βέβαια ὅτι ὁ σύγχρονος τρόπος ζωῆς ἐπηρεάζει τὴ ζωὴ τῆς οἰκογένειας καὶ δίπλα στὶς διευκολύνσεις ποῦ δημιουργεῖ, γίνεται πρόξενος δυσκολιῶν καὶ προβληματικῶν καταστάσεων.

Θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ ἐπιμείνουμε στὶς συνέπειες ὀρισμένων γνωρισμάτων τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας πάνω στὴ ζωὴ τῆς οἰκογένειας ὅπως:

- **Τοῦ ἐξαστισμοῦ καὶ τῆς κινητικότητος τοῦ πληθυσμοῦ:** οἱ Ἕλληνες κατεβαίνουν στὶς πόλεις, τὰ παιδιά χωρίζονται ἀπὸ τοὺς γονεῖς γιὰ νὰ σπουδάσουν, οἱ οἰκογένειες διασπῶνται μὲ τὴν ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ μετανάστευση, ἡ εὐθύνη γιὰ τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν μετατίθεται στοὺς παπποῦδες καὶ τίς γιαγιάδες μὲ ἀποτέλεσμα, ἀπὸ τὴ μιὰ νὰ δημιουργοῦνται προστριβές μεταξὺ γονέων καὶ γονέων καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἢ μοναξιά καὶ ἢ ἀδυναμία δημιουργίας σχέσεων καὶ ἐπικοινωνίας νὰ πλήττει τὴ ζωὴ τῶν νέων ζευγαριῶν στὶς πόλεις.
- **Τῶν εἰσοδηματικῶν μεταβολῶν:** ἡ ἐργαζόμενη γυναίκα δημιουργεῖ ἄλλες σχέσεις μὲ τὸν ἄνδρα της, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐργαζόμενα παιδιά ἀποκτοῦν αὐτονομία καὶ ἀνεξαρτησία γνώμης.
- **Τοῦ ἐκβιομηχανισμοῦ:** δημιουργοῦνται συνεχεῖς μετακινήσεις μὲ συνέπειες στὴ μόλυνση τοῦ περιβάλλοντος καὶ ἐπιπτώσεις στὴν

ύγεια. Τὸ κυκλοφοριακὸ ἐπιτείνει τὰ ἄγχη καὶ τὸ στρῆς στὴ δουλειὰ καὶ στὸ σπίτι μὲ ἀποτέλεσμα τὴ δυσ-λειτουργία τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων.

- Τῆς **κοινωνίας τῆς ἀφθονίας καὶ τοῦ καταναλωτισμοῦ** ἀλλὰ καὶ τῆς **ἀνεργίας** ὅταν ὑπάρχει ὕφεση. Πῶς θὰ λειτουργήσῃ ἡ ἀρετὴ τῆς διακρίσεως καὶ τὸ «ἄριστον μέτρον»; Ἀπὸ μίμηση χάνουμε πολλές φορὲς τὰ μέτρα καὶ τὰ σταθμὰ.
- Τῆς **ἐπικρατήσεως τῶν μέσων μαζικῆς ἐνημερώσεως** (ἀξιολογικὸς πλουραλισμὸς, διεθνῆ πρότυπα καὶ τρόποι ζωῆς): τὰ μέσα ἐπικοινωνίας (ραδιόφωνο, τηλεόραση) ἀποτελοῦν σημαντικὸ παράγοντα ποὺ ἐπηρεάζει ὅλους μας στὸ τρόπο ποὺ σκεπτόμαστε, στὶς ἀξίες μας, στὸν τρόπο ποὺ ἐνεργοῦμε. Ἡ τηλεόραση γίνεται σήμερα ὁ «τρίτος γονιός», ἡ παληὰ ἐστία ἢ οἰκογενειακὴ, τὸ τζάκι γύρω ἀπὸ τὸ ὁποῖο μαζευόμασταν. Ἔτσι, ὅμως, χάνουμε τὴν ἐπικοινωνία καὶ τὸν διάλογο.
- Τῆς **ἐπεκτάσεως τῶν ποικίλων μορφῶν τοῦ διαδικτύου καὶ τῆς κοινωνικῆς δικτύωσης** (facebook, twitter, instagram καὶ linkedin), τῶν ὁποίων οἱ κίνδυνοι ἐπισημαίνονται ἀπὸ ψυχολόγους, παιδαγωγοὺς καὶ λοιποὺς κοινωνικοὺς φορεῖς.
- Τοῦ **τουριστικοῦ προσανατολισμοῦ τῆς χώρας**: ζώντας ἀνάμεσα σ' ἓνα πλῆθος ἀνέμελων ἀνθρώπων δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἐπηρεαστεῖ καὶ ἡ γενικότερη νοοτροπία καὶ στάση ζωῆς. Οἱ κυβερνητὲς μας δίδουν μεγάλο βᾶρος στὴν «βαριά βιομηχανία» τῆς Ἑλλάδος, τὸν τουρισμὸ, καὶ κάνουν ἀρκετὲς ὑποχωρήσεις.

Θὰ προσθέταμε ἀκόμα:

- Τὰ ἀποτελέσματα τῆς **οἰκονομικῆς κρίσεως** ἐπάνω στὶς οἰκογένειες. Χίλια δυὸ προβλήματα ἀναφύονται ἀπὸ τὴν μείωση ἢ καὶ τὴν ἔλλειψη οἰκονομικῶν μέσων στὴν οἰκογένεια. Ἡ **ἀνεργία**, καὶ ἰδιαίτερα τοῦ ἄντρα, δημιουργεῖ σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ πολλὰ ψυχολογικὰ προβλήματα, ὅπως τὴν ἀπαξίωση τοῦ πατέρα καὶ τοῦ συζύγου, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἀνταποκριθεῖ στὶς οἰκογενειακὲς του ὑποχρεώσεις.

Άλλα ζητήματα προβληματισμού

Βέβαια, στα πιο πάνω χαρακτηριστικά γνωρίσματα που επηρεάζουν την ζωή του γάμου και της οικογένειας και για τα οποία θα είχαμε ανάγκη να εντρυφήσουμε σε κοινωνιολογικές και ψυχολογικές έρευνες, έχουν προστεθεί τελευταία και άλλα ζητήματα που μας προβληματίζουν. Είναι περιττό να τονίσω ότι έχουν διεξαχθεί αρκετές τέτοιου τύπου έρευνες και καλόν είναι να συγκεντρωθούν, να μελετηθούν και να εξεχθούν τα ανάλογα συμπεράσματα και να τύχουν της δέουσας προσοχής.

- Ένα ζήτημα είναι **ή μείωση του ελληνικού πληθυσμού**, το δημογραφικό, δηλαδή, που δεν απασχολεί τόσο την κρατική εξουσία. Μάλιστα, όπως μερικοί θεώρησαν την μετανάστευση στην δεκαετία του '60 ως εύλογια, το ίδιο σύγχρονοι πολιτικοί άνδρες δέχθηκαν ότι το προσφυγικό φαινόμενο μπορεί να είναι μια σπουδαία λύση για το δημογραφικό!
- Στο πιο πάνω ζήτημα να προστεθούν και οι **δυσκολίες αποκτήσεως τέκνων** από νέα ζευγάρια που παντρεύονται σε μεγαλύτερη ηλικία και καταφεύγουν στην υποβοηθούμενη αναπαραγωγή και σε μέσα που παρέχει ή σύγχρονη βιοτεχνολογία. Έδώ μπορούν να αναφερθούν πολλά προκύπτοντα ζητήματα (έξωσωματική γονιμοποίηση, παρένθητη μητρότητα, υιοθεσίες κ.λπ.).
- Θα πρέπει να σημειώσουμε, επίσης, ότι στις πιο πάνω δυσκολίες έχουμε και την μεγάλη εύκολια με την οποία προσφεύγουν στις **άμβλώσεις** Έλληνες και Ελληνίδες. Τα στοιχεία είναι συντριπτικά και από το γεγονός ότι όλο και νεότερα άτομα προσφεύγουν στην λύση αυτή, επιτροπούσης και της νομοθεσίας.
- Συναφές ζήτημα είναι και οι **μονογονεϊκές οικογένειες**. Όχι τόσο οι προερχόμενες από χηρεία ή εγκατάλειψη της γυναίκας μετά την γέννηση του παιδιού από τον άνδρα με τον όποιον συνέλαβε (έξ ανάγκης), αλλά και **ή εκ πεποιθήσεως τεκνογονία εκτός γάμου** ακόμη και με προσφυγή σε τράπεζες σπέρματος. Αναφέρω περίπτωση κοπέλας είκοσι δύο ετών, ή όποια, δημοσία σε τηλεοπτική έκπομπή ανακοίνωσε ότι αποφάσισε την κατάψυξη ωαρίων της για να τεκνοποιήσει μετά τα τριάντα της, ώστε να έχει αποκατασταθεί επαγγελματικά.

- Ζητήματα προκύπτουν επίσης από την **νέα μορφή συνάψεως συζυγιῶν** με την νομική κατοχύρωση τοῦ πολιτικοῦ γάμου, τῶν συμφώνων συμβίωσης μεταξύ ἐτερόφυλων καὶ ὁμοφύλων ζευγαριῶν καὶ τὸ ἐνδεχόμενον κατοχυρώσεως τοῦ δικαιώματος υἰοθεσίας ἀπὸ τοὺς τελευταίους. Εἶναι ἐμφανὴς ἡ πίεση ποὺ ἀσκεῖται ἀπὸ ὀρισμένους κύκλους καὶ ἡ προβαλλόμενη ὡς ἀναφαίρετο δικαίωμα τοῦ ἀτόμου ἐλεύθερη ἐπιλογή του στὰ ζητήματα αὐτά. Θὰ ἤθελα νὰ παρατηρήσω ὅτι ἐνῶ στὴν ἀρχὴ τῆς δεκαετίας τοῦ '60 τὰ φαινόμενα αὐτὰ ἀναφέρονταν ὡς ἐρωτικές μειονότητες σήμερα αὐτὲς οἱ μειονότητες περιφέρονται ὡς ἔχουσες δικαιώματα πλειοψηφίας, ἔτσι ὥστε ὅλοι οἱ ὑπόλοιποι νὰ διερωτώμεθα γιὰ τὴν γνησιότητα καὶ τὴν ὀρθότητα τῆς ταυτότητάς μας. Κάτι ποὺ παλαιότερα ἐθεωρεῖτο ὄνειδος σήμερα συνιστᾶ τεκμήριο περηφάνειας (βλ. τὴν pride parade Θεσσαλονίκη, Ἀθήνα καὶ σὲ ἄλλες πόλεις, ἀκόμη καὶ με συμμετοχὴ μελῶν τοῦ διπλωματικοῦ σώματος). Σ' αὐτὲς τὶς νέες «ἠθικὲς» ἀντιλήψεις ποὺ υἰοθετοῦνται ἀπὸ ἰκανὴ μερίδα τῆς κοινωνίας μας καὶ νέους ἀνθρώπους, αὐτὴ ἡ καύχηση, πῶς θὰ μπορούσε νὰ ἀντι-παραβληθεῖ στὸ τοῦ Παύλου: «ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Γαλάτας 6, 14).
- Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ ἀναφερθοῦμε καὶ στὸ **ζήτημα τῶν μικτῶν γάμων ἢ καὶ συμβιώσεων**. Δὲν προκύπτουν μόνο ζητήματα συνάψεως γάμων μεταξύ ἀτόμων ποὺ ἀνήκουν σὲ διάφορες χριστιανικὲς ἐκκλησίες καὶ ὁμολογίες (ἐτερόδοξοι). Γί' αὐτὰ τὰ ζητήματα ὑπάρχουν πάγιες λύσεις καὶ ἡ Μεγάλῃ καὶ Ἁγίῃ Σύνοδος ἔλαβε καὶ σχετικὲς ἀποφάσεις. Ἔχουμε ὅμως καὶ ἀρκετὲς περιπτώσεις συνάψεως γάμων με ἐτεροθρήσκους ἢ καὶ με ἀδιάφορους ἢ καὶ ἀρνητικούς ὡς πρὸς τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα συζύγους ἢ συντρόφους.

Ἡ μέριμνα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος γιὰ τὸν γάμο καὶ τὴν οἰκογένεια ἐκδηλώνεται, **ἐκτὸς** ἀπὸ τὸ πρακτικὸ της μέρος στὴν καθημερινότητα τῆς ἐνοριακῆς ζωῆς, τὴν πρόνοια καὶ τὴν ἐπίλυση προβλημάτων στὸ πλαίσιο τῆς ἱερᾶς ἐξομολογήσεως, **καὶ** στὶς θεωρητικότερες ἐνασχολήσεις της με ἔκδοση φυλλαδίων, βιβλίων, διοργάνωση ἱερατικῶν συνάξεων, ἡμερίδων, ἐπιστημονικῶν συνεδρίων

πού συγκαλοῦν οἱ διάφορες Εἰδικές καὶ Μόνιμες Συνοδικές Ἐπιτροπές, **καθώς καὶ** στήν σύσταση Εἰδικῶν Κέντρων καὶ τῆ δημιουργία νέων θεσμῶν.

Γιατί ὅμως γίνονται τόσα Συνέδρια, Συμπόσια, Ἡμερίδες, Ὁμιλίες γύρω ἀπὸ τὸν γάμο καὶ τὴν οἰκογένεια; Ἀσφαλῶς δὲν εἶναι τοῦ παρόντος ἡ ἀπάντηση σὲ αὐτὸ τὸ ἐρώτημα. Θὰ πρέπει νὰ προηγηθεῖ ἡ ἀξιολόγηση ὅλων αὐτῶν τῶν πρωτοβουλιῶν καὶ ἡ ἐκτίμηση τῶν ἐνδεχομένων ἀποτελεσμάτων τους στήν καθημερινή πράξη τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Θὰ ἔχετε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐντρυφήσετε σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς ἀναληφθεῖσες προσπάθειες σὲ Παράρτημα πού παραθέτουμε στὸ τέλος τῆς παρουσίας Εἰσηγήσεως.

Ἐπίλογος

Θὰ ἤθελα νὰ τελειώσω μὲ μιὰ παρατήρηση. Τὰ τελευταῖα χρόνια παρατηρεῖται μιὰ αὐξηση ἐρευνῶν καὶ δημοσιευμάτων γύρω ἀπὸ τὴν εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου. Τί κάνει τὸν ἄνθρωπο πιὸ εὐτυχισμένο; Ποιὸς εἶναι ὁ πιὸ εὐτυχισμένος Εὐρωπαῖος; Πῶς ὀραματίζεται τὴν εὐτυχία του καὶ τὰ συνακολουθοῦντα; Δὲν ἀπαριθμῶ ἀποτελέσματα καὶ προτεραιότητες. Θὰ μᾶς ἔπαιρνε πολὺ χρόνο. Συγκρατῶ μόνο μιὰ μικρὴ φράση ἐφ' ὅσον μᾶς ἐνδιαφέρει -καὶ τὸ ἀποδεικνύουν πολλὲς ἐρευνες- ἡ εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου, πού πολλοὶ τὴν περιμένουν ἀπὸ ἐφαρμογὲς ποικίλων Πολιτικῶν. «Δὲν εἶναι ἡ Πολιτική, εἶναι ἡ Οἰκογένεια ἢ ἀφετηρία γιὰ μιὰ εὐτυχισμένη κοινωνία» (Νίκος Μακρῆς, «Ἡ Καθημερινή», 31 Ἰανουαρίου 2016, σ.21).

Βιβλιογραφία

Γιὰ τὴ συγγραφή τῆς παρουσίας εἰσηγήσεως ὁ συγγραφέας στηρίχθηκε κυρίως σὲ ἐρευνές του γύρω ἀπὸ τὴν ποιμαντικὴ γάμου καὶ οἰκογενείας. Βασικὸ βοήθημα εἶναι τὸ βιβλίο του *Ποιμαντικὴ Γάμου καὶ Οἰκογενείας*, Ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 2008 καὶ ἡ ἀναφερόμενη ἐκεῖ Βιβλιογραφία του (σ. 175-179) καθὼς καὶ πιὸ πρόσφατες εἰσηγήσεις του σὲ Συνέδρια, Ἱερατικὲς Συνάξεις καὶ λοιπὲς ἐκδηλώσεις.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΗΜΕΡΙΔΕΣ – ΣΥΝΕΔΡΙΑ - ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΓΑΜΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Ἡ μέριμνα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος γιὰ τὸν γάμο καὶ τὴν οἰκογένεια ἐκδηλώνεται **ἐκτὸς** ἀπὸ τὸ πρακτικὸ τῆς μέρος στὴν καθημερινότητα τῆς ἐνοριακῆς ζωῆς, τὴν πρόνοια καὶ τὴν ἐπίλυση προβλημάτων στὸ πλαίσιο τῆς ἱεραῆς ἐξομολογήσεως **καὶ** στὶς θεωρητικότερες ἐνασχολήσεις τῆς μὲ ἐκδοσὴ φυλλαδίων, βιβλίων, ὀργάνωση ἱερατικῶν συνάξεων, ἡμερίδων, ἐπιστημονικῶν συνεδρίων ποὺ ὀργανώνουν οἱ διάφορες εἰδικές καὶ μόνιμες Συνοδικές Ἐπιτροπές, **καθὼς** καὶ στὴν ὀργάνωση Εἰδικῶν Κέντρων καὶ τῆ δημιουργία νέων θεσμῶν.

- 1972, Ἀθήνα, Μόνιμη Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ Ποιμαντικοῦ Ἔργου, **«Ἡ ποιμαντικὴ μέριμνα τοῦ ἱερέως ἐν σχέσει μὲ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου καὶ τὴν πρόληψιν τοῦ διαζυγίου»**, Ἀθήναι, 40 σ.

[Γιὰ τὴν περίοδο 1972-2002 ἔχει ἀναληφθεῖ εἰδικὴ ἔρευνα, τὰ ἀποτελέσματα τῆς ὁποίας θὰ ἀνακοινωθοῦν προσεχῶς]

- 2-6/11/2002, **«Ὁ γάμος στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία»**, ΕΣΕ Λειτουργικῆς Αναγεννήσεως, Προκόπιον Εὐβοίας. Ἐκδοσὴ Ποιμαντικὴ Βιβλιοθήκη -9, Ἀθήνα 2004.
- 13-14/12/2002, **«Συζυγία καὶ Τεκνογονία»**, ΕΣΕ Γάμου, Οἰκογενείας, Προστασίας τοῦ Παιδιοῦ καὶ Δημογραφικοῦ Προβλήματος. Ἐκδοσὴ Ποιμαντικὴ Βιβλιοθήκη -17, Ἀθήνα 2008.
- 03/06/2004, **«Πολιτικὸς Γάμος - Ἐλεύθερες Συμβιώσεις μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ ἀλλοδόξων»**, ΕΣΕ Γάμου, Οἰκογενείας, Προστασίας τοῦ Παιδιοῦ καὶ Δημογραφικοῦ Προβλήματος. Καινούριο Λαμίας. **Εἰσηγήσεις :** Ἀρχιμ. Ἱερεμίας Φούντας, Ποιμαντικὴ προσέγγιση. Πρωτοπρ. Σταῦρος Κοφινᾶς, Ψυχολογικὴ προσέγγιση. Δρ. Ἀντώνιος Παπαντωνίου, Κοινωνιολογικὴ προσέγγιση.
- 5-6/11/2004, **«Γάμος καὶ οἰκογένεια, διαπιστώσεις καὶ προοπτικές»**, ΕΣΕ Γάμου, Οἰκογενείας, Προστασίας τοῦ Παιδιοῦ καὶ Δημογραφικοῦ Προβλήματος. Ἐκδοσὴ Ποιμαντικὴ Βιβλιοθήκη -18, Ἀθήνα 2008.
- 22-24/10/2004, **«Ὁ σύγχρονος ρόλος τῆς γυναίκα στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία»**, ΕΣΕ Γυναικείων Θεμάτων, Ἐκδοσὴ Ποιμαντικὴ Βιβλιοθήκη -16, Ἀθήνα 2007.

- 1-2/09/2006 «*Η ιερατική οικογένεια*», Δημερίδα, Διορθόδοξο Κέντρο Ίερᾱς Μονῆς Πεντέλης. **Εἰσηγήσεις** : Μητρο. Σισανίου καὶ Σιατίστης κ. Παύλου, Ὁ ὑποψήφιος Ίερέας καὶ ἡ μέλλουσα σύζυγός του. Πρεσβ. π. Στεφάνου Ἀλεξοπούλου τῆς Ι. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν καὶ Πρεσβ. π. Δημητρίου Μπαθρέλου τῆς Ι. Μητροπόλεως Μεσογαίας καὶ Λαυρεωτικῆς, *Ἡ ιερατική οικογένεια ἐκτός των ἑλληνικῶν συνόρων. Τρεῖς πρεσβυτέρες, Ἡ ματιὰ τῆς πρεσβυτέρας. Τρία παιδιά ἱερέων, Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν παιδιῶν.* Μητρο. Χαλκίδος κ. Χρυσοστόμου, *Σχέσεις ἱερατικοῦ ζεύγους καὶ Ἐπισκόπου.*
- 2011, 08/10, Διεπιστημονικὴ Σύσκεψη ΕΣΕ Γάμου, Οἰκογενείας, Προστασίας τοῦ Παιδιοῦ καὶ Δημογραφικοῦ Προβλήματος: «*Τὰ νέα κοινωνικά δεδομένα καὶ τὰ πρόσφατα νομοθετικά μέτρα γιὰ τὸν γάμο καὶ τὴν οἰκογένεια. Ὁρθόδοξη ἀντιμετώπιση καὶ προτάσεις*». (Δεν πραγματοποιήθηκε). **Εἰσηγητές**: Μαρία Στρατηγάκη, Κοινωνιολογικὴ προσέγγις. Νεκτάριος Τσαρουχᾶς, Νομικὴ προσέγγις. Εὐγενία Κατούφα-Χαραλαμπίδη, Δημοσιογραφικὴ προσέγγις. Ἀρχιμ. Χρυσόστομος Παπαθανασίου, Ἐκκλησιαστικὴ προσέγγις. Ἀρχιμ. Βαρνάβα Γιάγκου, Ποιμαντικὴ προσέγγις.
- 2011, 5 Ὀκτωβρίου, Ίεραρχία, πέρ. «Ἐκκλησία», τεῦχος 10, Νοέμβριος, σ. 662-683. **Εἰσηγήσεις** : Μητροπ. Παροναξίας κ. Καλλινίκου, *Ἡ κατὰ Χριστὸν ἀγωγή τῶν Παίδων.* Μητροπ. Ἰλίου, Ἀχαρνῶν καὶ Πετροπόλεως κ. Ἀθηναγόρου, *Προετοιμασία γιὰ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου καὶ δημιουργία τῆς χριστιανικῆς οἰκογενείας.* Μητροπ. Λαγκαδᾶ, Λητῆς καὶ Ρεντίνης κ. Ἰωάννου, *Συζυγία-Οἰκογένεια, Ὁρθόδοξα πνευματικά καὶ σύγχρονα κοινωνικά δεδομένα.*
- 25/02/2013 «*Ἡ χριστιανικὴ οἰκογένεια*», 34ο Ἱερατικὸ Συνέδριον τῆς Ίερᾱς Μητροπόλεως Φθιώτιδος, Λαμία. **Εἰσηγήσεις**: Ἀλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου, *Ὁρθόδοξη Χριστιανικὴ Οἰκογένεια.* Πρεσβυτέρας Ἀδαμαντίας Τσιμούρη, *Ὁ ρόλος τῆς Πρεσβυτέρας στὴν ἱερατικὴ οἰκογένεια.*
- 2013, 15-18 Ὀκτωβρίου, Ίεραρχία, πέρ. «Ἐκκλησία», τεῦχος 9, Ὀκτώβριος, σ.627-647, τεῦχος 10, Νοέμβριος, σ.715-731. **Εἰσηγήσεις**: Μητροπ. Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως κ. Τερεμίου, *Θεολογικὴ καὶ ἀνθρωπιστικὴ θεώρηση τῆς οἰκογενείας.* Μητροπ. Χαλκίδος κ. Χρυσοστόμου, *Ὁ ρόλος τῆς οἰκογενείας στὴ σύγχρονη ἐποχὴ.* Μητροπ. Νέας Σμύρνης κ. Συμεῶν, *Ἐκτροπὲς τοῦ οἰκογενειακοῦ θεσμοῦ στὴ*

σημερινή πραγματικότητα. Νομικές, ήθικες και κοινωνικές προεκτάσεις (ή εισήγηση και σὲ ἀνάτυπο, Ἀθήνα 2014, 16 σ.). Βλ. ἐπίσης τὴν ποιμαντορική του ἐγκύκλιο τῆς Πρωτοχρονιάς 2014: *Ἡ παρέκκλιση γάμος; Μητροπ. Ἐδέσσης, Πέλλης καὶ Ἀλμωπίας κ. Ἰωήλ, Θεολογικὲς καὶ κοινωνικὲς ἀλλοιώσεις εἰς τὸν οἰκογενειακὸν θεσμόν.*

- 2013, Δεκέμβριος, «*Οἰκογένεια καὶ κοινωνία σὲ κρίση σήμερα*», Ἱεραρχ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, φυλλάδιο Πρὸς τὸ Λαό, ἀρ. 47, 4 σ.
- 2014, «*Οἰκογένεια καὶ κοινωνία σὲ κρίση σήμερα*», Πρὸς τὸ Λαό, συμπληρωμένη ἔκδοση τοῦ ἀνωτέρω σὲ τεῦχος 32 σελίδων, μὲ σχέδιο ἐξωφύλλου οἰκογένεια ἀπὸ ἐσωτερικὸ ποτηρίου παλαιοχριστιανικῆς ἐποχῆς.
- 2015, 6-9 Ὀκτωβρίου 2015, Ἱεραρχία, περ. Ἐκκλησία, τεῦχος 11, Δεκέμβριος 2015. **Εἰσήγηση** Μητρ. Γουμένισσης, Ἀξιουπόλεως καὶ Πολυκάστρου κ. Δημητρίου, *Τὸ δημογραφικὸ πρόβλημα τῆς χώρας: Θέμα, παράμετροι, αἰτίες* (σ. 869-883).
- Ὡς τελευταία ἐνδεικτικὴ μικρὴ ἔκδοση σημειῶνω τὸ Ἡμερολόγιο 2017 τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Νέας Σμύρνης Ἀφιερωμένο στὴ Χριστιανικὴ Οἰκογένεια μὲ ἐμπνευσμένα κείμενα τοῦ ὀσίου Παΐσιου, θυμίζοντας ὅτι τὸ Ἡμερολόγιο τοῦ 2002 τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Φθιώτιδας ἦταν ἀφιερωμένο στὴν Ὁρθόδοξη Ἑλληνικὴ Οἰκογένεια.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΚΑΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΑΛΛΩΝ

- 2014, 6-10/7, 42nd Biennial congress, : *“The Orthodox Christian Family: A Dwelling of Christ and A Witness of His Gospel”*, Philadelphia Marriot Downtown.
- 2014, 14-15/11 «*Οἰκογένεια: περιπέτεια ἢ ἐμπειρία;*», Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ Καθολικῶν Ἀθηνῶν, Λεόντειο Λύκειο Πατησίων.
- 2014, 6/12, «*Ἡ οἰκογένεια χθὲς καὶ σήμερα, αὔριο;*», Χριστιανικὴ Ἐνωση Ἐπιστημόνων (Χ.Ε.Ε) καὶ Χριστιανικὴ Ἐνωση Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν (Χ.Ε.Ε.Λ), περ. «Ἀκτίνες», τεῦχος Ἰουλίου-Αὐγούστου 2015, ἀρ.752, σ.123-143 καὶ περ.

«Έλληνοχριστιανική Άγωγή», τεύχος Ιουλίου – Αύγουςτου, ἀρ. 611, σ.101-109.

- 2014, 22/11, Δευτέρα Διεθνῆς - Διαχριστιανική Συνάντηση γιὰ τὴν Οἰκογένεια: «Χριστιανοὶ τῆς Εὐρώπης καὶ Σύγχρονα Ἠθικὰ Διλήμματα», Ἱερὰ Μητρόπολη Δημητριάδος, Συνεδριακὸ Κέντρο Θεσσαλίας.

